

НАПРЯМ 1. КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНА СПАДЩИНА КРАЇН БЛИЗЬКОГО І СЕРЕДНЬОГО СХОДУ

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-1>

Білокопитова Н. І.

*кандидат філософських наук,
докторант кафедри філософії, публічного управління та соціальної
роботи
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя, Україна*

ФРАКТАЛЬНА ГЕРМЕНЕВТИКА СУФІЗМУ: МЕТАМОДЕРНИЙ ВИМІР ДУХОВНОГО ДОСВІДУ

Сучасні гуманітарні науки дедалі більше звертаються до моделей, здатних працювати із нелінійністю, складністю та багаторівневими структурами досвіду [6; 8]. Традиційні методи герменевтики або надто раціоналістичні, або надмірно релятивістські. Водночас суфізм, у своїх класичних формах містичної думки, виробив модель духовного пізнання, яка за своєю структурою близька до фрактальної епістемології, що актуальна сьогодні в філософії, когнітивних науках і медіа-теорії.

Поняття *фрактальної герменевтики* означає інтерпретацію духовного досвіду як структури повторюваних мотивів, самоподібних переходів та рекурсивного взаємопроникнення частини й цілого. Метамоdern [9] пропонує культурну логіку, у якій така структура стає не просто можливою, а онтологічно продуктивною, між модерною серйозністю та постмодерною іронією з'являється «коливальний режим істини». У цьому контексті доречно *переосмислити суфійську традицію* не як архаїку та історичний феномен, а як інтелектуальний інструмент для мислення у ХХІ столітті.

1. Теоретична рамка: метамоdern, фрактальність і герменевтика. Теоретики метамоdernу описують сучасність як «маятниковий рух» між щирістю й іронією, між вірою й сумнівом, між цілісністю й фрагментацією [9]. Суфійська містика історично мислила саме в такому режимі: істина одночасно прихована й явлена, суб'єкт одночасно шукає і знає, що шукати немає кого, парадокс є умовою духовного росту.

Як пише Румі: «Хто знайшов – шукає знову» [7]. Це і є метамодерна конструкція істини. Фрактал означає структурну самоподібність на різних рівнях. У суфізмі таку модель можна побачити у: повторюваних сюжетах *Маснаві*; циклічності духовних станів (*hal*); ієрархічній, але не лінійній природі світла у Сухраварді; багаторівневих виявах буття у Ібн Арабі.

Фрактальність духовного досвіду проявляється у тому, що кожен стан свідомості повторює структуру цілого шляху, але на іншому рівні інтенсивності. Це близько до того, що в когнітивній науці називається *рекурсивною енактивністю* [8].

На відміну від модерних моделей інтерпретації, фрактальна герменевтика не передбачає одностороннього руху «читач – текст». Це радше система: текст читає читача; читач стає частиною тексту (особливо в поезії); кожна нова інтерпретація повторює попередню, але містить новий рівень смислу. Суфійська традиція називає це *кашф* – «розкриття», яке ніколи не є фінальним.

2. Темпоральність суфізму як фрактальна модель часу. Суфійська теорія часу описує: *waqt* – миттєвість, повністю наповнена присутністю; *zamān* – історичний, побутовий, соціальний час; *dahr* – позачасовість, нескінченний потік становлення.

Як пише Чіттік [3], *waqt* і *dahr* є концентричними структурами: кожен момент часу є віддзеркаленням вічності. Це фрактальна модель: «кожна точка містить нескінченність». У метамодерній теорії резонансу [6] досвід справжнього відгуку світу людині також описується як точка, де час «зупиняється», але не зникає, він переходить у інший масштаб.

3. Ішракійська онтологія світла як фрактальний космос. Сухраварді у книзі «Мудрість Осяяння» (*Hikmat al-Ishrāq*) пропонує космологію, де світ є багаторівневою системою світлових інтенсивностей [10]. Кожен рівень світла: відображає попередній; є його зміненою, послабленою або підсиленою версією; може бути інтерпретований як фрактальний перехід. Це не вертикальне сходження, а мережа світлових віддзеркалень. У метамодерній оптиці світло – це не лише субстанція, а й форма медіації: спосіб, у який явлене переходить у приховане і навпаки.

4. Акбарійська метафізика рекурсивності: ta'ayyunāt i tajallī. У своєму трактуванні буття Ібн Арабі стверджує, що Бог проявляє Себе у нескінченній серії виявів (*ta'ayyunāt*), жоден з яких не повторюється, але всі мають спільну структуру [3]. Це класична фрактальна система: нескінченні окремі форми, одна онтологічна структура, повторення без повтору. *Таджаллі*, «спалах божественної присутності» є подією, у якій частина повторює структуру цілого: миттєвість містить нескінченність.

5. Суфійський текст як фрактальна структура. «Маснаві» створене як цикл історій, притч, вставних оповідей, що утворюють «вкладені світи» [5]. Кожна історія містить іншу, та виявляється її інтерпретацією. Наративна структура – фрактальна: сюжет, метафора, притча, вставна історія, повернення до сюжету. Кожен елемент повторює структуру іншого.

У «Мантик ат-Тайр» («Конференція птахів») Аттат пропонує модель, у якій сім долин це повторення одного шляху у семи масштабах [2]. Фінальна сцена з *Simurgh* є фрактальним самовідображенням: птахи бачать себе як Бога і Бога як себе.

Поетія Хафіза побудована на грі дзеркал: вино, сад, ніч, весна, красуня – це образи, що взаємоповторюються і щоразу відкривають іншу грань істини [4].

6. Цифрова медіальність і нові горизонти суфізму. Суфізм у цифрову добу перетворюється на: мережеву поетику (циркуляція цитат Румі), мультимодальну духовність (музика, відео, VR-ритуали, онлайн зікр), алгоритмічний резонанс (цифрові повтори та медіальні «фрактали»). Це підтверджує гіпотезу, що суфізм це не тільки історичний феномен, а спосіб організації досвіду, який ідеально відповідає парадигматичі нелінійних систем [1].

Висновки. Фрактальна герменевтика суфізму дозволяє переосмислити суфійську традицію як систему складних, самоподібних, рекурсивних структур. У метамодерній рамці:

- *Темпоральність* суфізму є нелінійною системою часу.
- *Онтологія світла* є фрактальною мережею віддзеркалень.
- *Акбарійська метафізика* це рекурсивна космологія.
- *Суфійський текст* це фрактальний наратив.

Таким чином, суфізм представлено парадигмою, сумісною з ключовими науковими і філософськими зрушеннями XXI століття: складністю, нелінійністю, самоорганізацією та метамодерною подвійною щирістю.

Література:

1. Білокопитова, Н., & Ель Гуессаб, К. Суфізм як фрактальна структура свідомості: аналіз через теорію фреймів та послідовність Фібоначчі, *Вісник гуманітарних наук*, 10, 2025. <https://doi.org/10.5281/zenodo.16916870>
2. Attar, F. *The Conference of the Birds* (A. Darbandi & D. Davis, Trans.). Penguin Classics. 1984.
3. Chittick, W. C. *The Sufi Path of Knowledge: Ibn al-‘Arabi’s Metaphysics of Imagination*. SUNY Press. 1989.

4. Kessler, J. *Reading Mystical Lyric: The Case of Persian Sufi Poetry*. Oneworld. 2012.
5. Lewis, F. *Rumi: Past and Present, East and West*. Oneworld. 2008.
6. Rosa, H. *Resonance: A Sociology of Our Relationship to the World*. Polity. 2019.
7. Rumi, J. *The Masnavi* (J. Mojaddedi, Trans.). Oxford University Press. 2004.
8. Varela, F. J., Thompson, E., & Rosch, E. *The Embodied Mind: Cognitive Science and Human Experience*. MIT Press. 1999.
9. Vermeulen, T., & van den Akker, R. Notes on metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*, 2, 1–14. 2010, <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677>
10. Walbridge, J., & Ziai, H. *The Philosophy of Illumination: A New Critical Edition of Suhrawardī's Hikmat al-Ishrāq*. Brigham Young University Islamic Translation Series. 1999.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-585-6-2>

Дмитренко Н. В.

доктор філософії,

доцент кафедри образотворчого мистецтва,

заступник декана з науково-педагогічної

та соціально-гуманітарної роботи

Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

м. Київ, Україна

ПАМ'ЯТКИ ТЕКСТИЛЮ ПІЗНЬОЇ АНТИЧНОСТІ З КОЛЕКЦІЇ МУЗЕЮ БЕНАКІ В АФІНАХ

Колекція текстилю пізньої античності з фондів Музею Бенакі в Афінах посідає важливе місце у вивченні матеріальної культури Східного Середземномор'я періоду IV–VII ст. н. е. Представлені артефакти походять переважно з території Єгипту, що зумовило їхню виняткову збереженість завдяки сприятливим кліматичним умовам. Текстильна спадщина цього періоду дає змогу простежити трансформацію художніх традицій у перехідну добу від пізньої античності до ранньохристиянського часу.

Музей Бенакі є одним із найважливіших культурних центрів Греції, заснованим Антонісом Бенакісом у 1930 році. Від самого початку